

λήτες, οἱ διακονιάρηδες, νὰ ἔχουν χρήματα στήν τσέπη τους γιὰ νὰ κάνουν ψώνια ἔντιμα καὶ χρήσιμα; Φαίνεται ὅτι θὰ ἔπιασαν ἀρκετοὺς συγχρόνως! Ἄλλὰ πόσοι ἄλλοι ἄρπαξαν ἤδη τὰ ἐπίθετά τους, τὰ φόρεσαν ὄπως-ὄπως, τὰ ἔδεσαν στὰ πακέτα τους, τὰ κουβάλησαν μαζί τους! Τώρα ἦταν ἀργὰ πιά!

— Βλάκα καταστηματούρχη! μοῦ ἦρθε νὰ φωνάξω, ἀν ἦταν δυνατό! Εἶσαι ἠλίθιος, ἀλλὰ καὶ κακοήθης. Σ' ἐσύγγιξε ἡ ἐπιμονή μου νὰ ψάξω, νὰ διαλέξω, νὰ προτιμήσω, νὰ βρῶ αὐτὸ πὺν θέλω. Ἦθελες τὸ ἀνώνυμο πληθος, τὸ ἀνεύθυνο, μὲ τὸ βλακῶδες γούστο, πὺν τὸ καπελλώνεις μὲ τὶς προχειρότητές σου καὶ τοῦ εἰσπράττεις, ἀνόητε, τὰ κουρελόχαρτα πὺν σοῦ δίνει χωρὶς νὰ τὰ μετρήσει. Σοῦ τὸ ξαναλέω: ἠλίθιε καὶ κακοήθη. Θέρισε τώρα τὸν καρπὸ πὺν ἔσπειρες, καὶ σὺ καὶ οἱ ὅμοιοι σου.

Ἦθελα νὰ φωνάξω! Ἄλλὰ πὺν ν' ἀκουστῶ;

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ (I)

1914

Ἦ τὰ ὠραῖα χρόνια, τὰ πρὸ τοῦ πολέμου. Ὅσοι δὲν τὰ γνώρισαν, δὲν τὰ ἔζησαν, ἔχουν κάθε δικαίωμα νὰ μεμφιμοιροῦν καὶ νὰ βρίσκουν πῶς ἦλθαν στὸν κόσμο πὺν ἄργα. Τὰ ὠραῖα χρόνια, πὺν ἔνοιωθε κανεὶς τόσο πλέρια ὅλη τὴ γλύκα τῆς ζωῆς. Ἡ ζωὴ τότε λὲς καὶ εἶχε φτερό:

Une immense espérance a traversé la terre.

Ποτὲ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος δὲν εἶχε φανεῖ στήν ἀνθρωπότητα τόσο διάλαμπος, τόσο διαφανῆς καὶ τόσο πλησίον μας — ἓνα βῆμα ἀκόμη, μᾶς ἐφαίνετο, καὶ τὸ «θαῦμα τὸ ἑλληνικὸ» θὰ ἐπανελαμβάνετο, τοῦ Προμηθέως τὸ πῦρ θὰ ξαναγινότανε σύμβολο. Χάρις στήν πρόοδο, χάρις στήν ἔντασι τοῦ μυαλοῦ, χάρις στήν ἐσωτερικὴ προσπάθεια, ξαναγινόμεθαν «ἀρχαῖοι», ἀποκτούσαμεν ἀρχαία ψυχὴ· τὰ μέτώπά μας ἔχαναν τὲς ρυτί-

δες τους, τὰ μάτια μας ἔκαταλάβαιναν τέλος πῶς ἔγιναν
γιὰ τὴν «θεωρία» καὶ ὄχι γιὰ τὰ δάκρυα, τὸ πνεῦμα μας
αἰσθάνονταν μίαν ἱερὴ μέθη νὰ τὸ ξαναγεννᾷ, τὰ μέλη μας,
τὰ ἔτανύαμε, μὲ εὐρυθμία, μέσα σ' ἓνα χῶρο, ποῦ ποτε
στὴν ἀνθρωπότητα δὲν εἶχε φανεῖ ἀκόμη τόσο φωτεινός,
τόσον εὐρύς, τόσο καμωμένος ξεπίτηδες γιὰ τὴν πλούσια
δράση της.

Ἡ ἀνθρωπότης ἐθριάμβευε· τὸ ἄτομο ἀποκτοῦσε ὅλα
του τὰ δικαιώματα πάνω στὴ ζωὴ.

Τὸ ὄνειρο ἑνὸς Πειράρχη καὶ ὅλων τῶν humanistes,
τὸ ὄνειρο ἑνὸς Goethe, ἑνὸς Schiller, ἑνὸς Nietzsche καὶ
ὅλων σχεδὸν τῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν τοῦ αἰῶνος μας
ἐφαίνετο τέλος ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκπληρωθεῖ. Ἐπιστήμη, ποί-
ησις, φιλοσοφία, ἔδιδαν τὰ χέρια τους καὶ ὑπερήφανες
συνεβιάδιζαν. Μιὰ νέα αὐγὴ ἀνέτελε στὸν ὀρίζοντα. Ἡ
παληῆς σκιές, ἀπὸ τοὺς γηραιούς σοφοὺς ἕως τοὺς λεπτοὺς
ἐφήθους, ἐπανήρχοντο.

Ὡ τὰ ὥραϊα ἐκεῖνα τὰ χρόνια!

Στὴ φτωχὴ μας Ἀλεξάνδρεια, πόλιν ἐμπόρων, μὲ
μικτὸ πληθυσμό, ὅπου ἀκοίει κανεὶς ὅλα τὰ ιδιώματα τῆς
ὑψηλίου, πόλιν νωθρὴ καὶ πυρετώδη μαζί, χωρισμένη ἀπὸ
τὴν Εὐρώπη καὶ ὅμως ποῦ τῆς ἀνήκει περισσότερο ἀπ'
ὅτι ἀνήκει στὴν Ἀφρική, θυμοῦμαι ἀκόμη τοὺς ρεμβα-
σμούς μου καὶ τὴν ἐνδόμυχή μου χαρὰ ποῦ κάθε
μέρα ἔνοιωθα ν' αὐξάνει πῶς σιγὰ σιγὰ νικοῦσα μέσα
μου τὶς μεσαιωνικὲς, τὶς ἀντιελληνικὲς ἀντιλήψεις.
Θυμοῦμαι τὴ νεανικὴ ἐκείνη περιέργεια γιὰ τὸ μέλλον τῆς
ἀνθρωπότητος. Ἡ πρόοδος ποῦ συνετελεῖτο καὶ μέσα μου
καὶ γύρω μου, ἦταν κάτι τὸ τόσο ἀναμφισβήτητο καὶ τὸ
τόσο χειροπιαστὸ μπορῶ νὰ πῶ. Ποῦ ἄλλοῦ λοιπὸν ἐβαί-
ναμε, ποῦ ἄλλοῦ μποροῦσε νὰ ἐβαίναμε παρὰ πρὸς ἀρχαῖα
ἐλληνικὰ πελάγη καὶ λιμάνια, παρὰ πρὸς πόλεις ἀρχαῖες,
παρὰ πρὸς μιὰ μορφή πολιτισμοῦ ποῦ διεμορφώθη καὶ
ἤχημασε περὶ τὲς δυὸ χιλιετηρίδες πρὶν, ποῦ ἐγνώρισε τὴν
κοίμησι ἀλλ' ὄχι τὸν θάνατο, ἀφοῦ μετὰ αἰῶνες πάλιν
ἐπρόβαλε στὸν ὀρίζοντα γιὰ νὰ χαράξει στὴν ἀνθρωπό-
τητα τὸ δρόμο της, πάνω στὸν ὁποῖον αἰῶνες τώρα
βαδίζει...

Στὴν κοσμοπολιτικὴ Ἀλεξάνδρεια, ποῦ ξεχώρισε ἄλλοτε μὲ τὸ λεπτὸ πολιτισμὸ τῆς καὶ τὸ σοφὸ πνεῦμα τῆς, στὴν Ἀλεξάνδρεια τὴν περὶ τὸ 1914, βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὰ ιδεώδη μου, τὰ ὄνειρά μου, τὶς ἀνυπομονησίαις μου. Καὶ μέσα στὸν ποικιλόχρωμο ὄχλο τῆς πόλης, ἀπησχολημένο μὲ τὰς ὑποθέσεις του, τὸν χρηματισμὸ, τὰ ξεφωνήματα, διέκρινα ἀμέσως καὶ ξεχώρισα, ἕναν ἄνθρωπο περίεργο — ποῦ ποτὲ πλέον δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγαπῶ, νὰ ἐκτιμῶ καὶ νὰ σέβωμαι, ὅσο βαθύτερα τὸν γνώριζα: ἕναν ἄνθρωπο, λεπτὸ καὶ ἐξευγενισμένο· ὁ ὁποῖος, δὲν ἄργησα νὰ τὸ ἀντιληφθῶ, τὸ ὄνειρο ποῦ ἔπλαθα ἐκεῖνος τὸ ἐξοῦσε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ἕνας ἀρχαῖος Ἕλληνας: ἀγνωστο πῶς, κατῴρθωσε μέσα σὲ μιὰ τέτοια πόλη νὰ ὑποκλέψῃ μιὰ ψυχὴ ἀρχαία. Τὰ μάτια του ποῦ ἔβλεπαν αἰῶνες πίσω, δὲν ἔπαυσαν μολοντοῦτο ἀπ' τοῦ νὰ ἀτενίζουν τὸ παρόν, τὴ γύρω του πραγματικότητα, μέσα στὴν ὁποῖαν κυκλοφοροῦσε, μὲ πόση χαρὰ καὶ εὐχέρεια—ὧ δὲν μπορῶ νὰ τὸ λησμονήσω — γενόμενος παντοῦ δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀπὸ νέους ποῦ σὰν καὶ μένα, ἐξοῦσαν μὲ γλύκα τὴν ἀλλαγὴ τῶν καιρῶν — ἀλλαγὴ, ἀλλοίμονο, ποῦ ἐσταμάτησε!! Κρεμασμένοι ἀπὸ τὰ χεῖλη του, μὲ τὴ ζωντανὴ ὁμιλίαν του, ἐπέροναμε γνώση μιᾶς ἐποχῆς μὲ τὴν ὁποῖαν οἱ ὄροι τῆς ζωῆς μας ἴσως, μᾶς ἐπέτρεπαν πρὸ εὐκόλου νὰ ἐπικοινωνήσωμε.

Ὁ Φιλέλληνας, ἡ Ἰθάκη, τὸ Ἰωνικόν, ὁ Τυανεύς Γλύπτης, ἡ Σατραπεία, — γιὰτὶ περὶ τοῦ Καβάφη πρόκειται — ποιήματα ποῦ παρέστημε στὴ δημιουργίαν τους, στάθηκαν γιὰ μᾶς τὰ παράθυρα ἀπ' τὰ ὁποῖα ἕνα ἄπλετο ἡλιακὸ φῶς — φῶς χαρᾶς — εἰσῆλθε μέσα μας καὶ ἀφοῦ ἐθώπευσε τὴν ὄρασί μας μὲ τὰς χρυσεὲς ἀκτῖνες του, ἔλουσε τὴν ψυχὴ μας.

Ἔτι τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα τὰ χρόνια τὰ πρὸ τοῦ πολέμου. Ὅσοι, στὴν Ἀλεξάνδρεια, δὲν ἐγνώρισαν τὸν Καβάφη ἐκείνων τῶν χρόνων — ποῦ ὅπως κάθε ἀτομικότης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξοῦσε μιὰ ζωὴ διπλασιασμένη—δὲν ἐγνώρισαν τὸν ἀληθινὸ Καβάφη.